

УДК 378:372.881.111.1
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.231-234

Лобачова Ірина Миколаївна
кандидат філологічних наук, доцент
кафедра теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна
sbitneva.irina@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7102-1915>

КОМУНІКАТИВНІ ВПРАВИ В УДОСКОНАЛЕННІ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Статтю присвячено проблемі імплементації комунікативних вправ на заняттях з іноземної мови для вдосконалення іноземної мовленнєвої компетентності майбутніх педагогів. Визначено, що актуальність розвідки детерміновано затребуваністю розгляду окресленої проблеми для підвищення рівня оволодіння англійською мовою з метою особистісних і кар'єрних перспектив майбутніх педагогів. Мета статті – теоретико-практичне обґрунтування використання комунікативних вправ під час вивчення англійської мови на заняттях з іноземної мови майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. У статті проаналізовано доцільність застосування комунікативних завдань для вдосконалення іноземної мовленнєвої компетентності студентів; запропоновано вправи на комунікацію, що передбачають створення життєвих ситуацій іноземного спілкування; обґрунтовано ефективність використання цих вправ для вдосконалення іноземної мовленнєвої компетентності майбутніх педагогів. Для реалізації окресленої мети в науковій статті використано такі методи дослідження: узагальнення, аналіз і синтез, описовий метод, що дозволили детально розглянути запропоновану проблему та дійти обґрунтованих висновків щодо специфіки вивчення іноземної мови через систему комунікативних вправ. З'ясовано, що постійний пошук нових засобів викладання, розробка більш ефективних прийомів роботи мають практичне значення в підвищенні мотивації до вивчення іноземної мови та автоматизації досвіду її вживання. Запропоновані види комунікативних вправ створюють найбільш сприятливі умови для формування мовних навичок, стимулюють механізми мимовільного запам'ятовування, а також передбачають одночасне вирішення певних методичних, лінгвістичних і психологічних завдань.

Ключові слова: іноземна мовленнєва комунікація; комунікативні вправи; майбутній педагог; мовленнєва ситуація; комунікативно-вмотивоване спілкування.

Вступ. У межах становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір, і розробки нових освітніх стандартів удосконалення професійної діяльності, викладачеві іноземної мови необхідно застосовувати більш оптимальні, дієві рішення, імплементувати нові навчальні технології, що сприяють більш якісному опануванню іноземною мовою, зокрема комунікативною компетенцією. Вивчення будь-якої іноземної мови має на меті оволодіння нею в такому обсязі, щоб комунікатор був спроможний використовувати її в реальному житті за різних умов спілкування. Для цього необхідно здобути певний арсенал комунікаційних навичок і вмінь через систематичне, безперервне тренування і практичне застосування вивченого матеріалу. Значимо, що для формування в студентів комунікативної компетентності поза іноземним оточенням необхідно використовувати на заняттях з англійської мови умовно-комунікативні або комунікативні вправи, що дозволить вирішити певні комунікативні завдання. **Актуальність** розвідки детерміновано затребуваністю розгляду окресленої проблеми для підвищення рівня оволодіння англійською мовою з метою особистісних і кар'єрних перспектив майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому обігу питання використання комунікативного підходу під час навчання англійської мови досліджено такими науковцями, як Л. Бім, Н. Боряк, І. Глазкова, В. Глотова, А. Денисенко, І. Зимня, О. Комар, Л. Конопляник, С. Король, К. Костюченко, Т. Кравчина, І. Лобачова, А. Махія, Ж. Мацак, Х. Павлюк, Л. Панова, С. Певна, Г. Рогова, М. Рубцова, О. Семида та ін. Учені акцентують увагу на комунікативній орієнтованості освітнього процесу: «на кожному етапі навчання англійської мови має відбу-

ватися усвідомлення місця кожного вивченого мовного знака під час іноземної комунікації» [1, с. 91].

Метою статті є теоретико-практичне обґрунтування використання комунікативних вправ під час вивчення англійської мови на заняттях з іноземної мови майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) проаналізувати доцільність застосування комунікативних завдань для вдосконалення іноземної мовленнєвої компетентності студентів; 2) запропонувати вправи на комунікацію, що передбачають створення життєвих ситуацій іноземного спілкування; 3) обґрунтувати ефективність використання цих вправ для вдосконалення іноземної мовленнєвої компетентності майбутніх педагогів.

Методи дослідження. Для реалізації окресленої мети в науковій статті використано такі методи дослідження: узагальнення, аналіз і синтез, описовий метод, що дозволили детально розглянути запропоновану проблему та дійти обґрунтованих висновків щодо специфіки вивчення іноземної мови через систему комунікативних вправ.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних компонентів професії педагога є інтенсивна комунікація в умовах партнерського спілкування з різними учасниками освітнього процесу як у навчальному закладі, так і за його межами, в усній та письмовій формах, контактній та опосередковано, що стає домінуючим засобом вирішення різноманітних педагогічних завдань. Крім того, досконале володіння іноземною мовою надасть можливість залучити практичний досвід зарубіжних дослідників – участь у міжнародних конференціях, семінарах, вебінарах, огляд наукових джерел – під час розгляду того чи того питання.

З'ясовано, що на сьогодні інноваційні технології сприяють активізації внутрішніх механізмів самоосвітньої траєкторії в професійно-педагогічному спілкуванні; дозволяють отримати задоволення від перспектив особистого розвитку; формують готовність особистості керуватися у власних діях цінностями професійно-педагогічної комунікації; виробляють систему дій, спрямованих на застосування комунікативних знань під час вирішення різноманітних комунікативних питань у міжособистісній взаємодії, інформаційному освітньому середовищі; формують комунікативні вміння та особистісний комунікативний досвід як основу подальшого професійного самовдосконалення.

Фахівці в галузі викладання іноземної мови пропонують різні стратегії, що допомагають підсилити зацікавленість у вивченні мови. Досвідчений викладач насамперед фокусується на тому, щоб розвинути лінгвістичну впевненість студентів, досягнення якої можливе через персоналізацію освітнього процесу завдяки залученню студентів до прийняття рішень, пов'язаних з опануванням іноземної мови, визначення цілей її вивчення, а також до обговорення з учасниками освітнього процесу корисності виконання того чи того виду діяльності. Свідомо практичний метод (запропонований Б. Беляєвим) став провідним методом навчання іноземних мов в умовах навчання у ЗВО. Цей метод є свідомим, бо в процесі занять передбачається усвідомлення студентами мовних форм, необхідних для спілкування, але водночас метод є практичним, бо вирішальним фактором навчання визнається іноземна мовленнєва практика [3]. Правильно вибудований освітній простір робить заняття з іноземної мови більш цікавим і розвиває автономію студентів у межах підготовки добре пояснених і засвоєних завдань. Отже, метою викладача стає не просто залучити до активної роботи учасників освітнього процесу, але й допомогти їм побачити її результати. Так викладач розвиває і стимулює студентів удосконалювати свої мовно-мовленнєві навички, зокрема комунікативні. Цілеспрямоване висловлювання допоможе студентам відчувати, що вони не просто вивчають мову, а вона стає засобом спілкування, що допомагає пізнавати нове, розвивати власні інтереси і висловлювати свої думки.

Комунікативний підхід має на меті поєднання традиційних методів організації навчальної діяльності з оригінальними методиками, які ґрунтуються на особистісно орієнтованому підході під час навчання іноземної мови, методі проєктів, навчання в співробітництві та рольових іграх. Зазначені види діяльності сприяють вирішенню одного з головних завдань вивчення іноземної мови: створення комунікативного середовища для підвищення зацікавленості студентів в опануванні іноземними навичками і вміннями з метою подальшого використання мови в професійній діяльності [4, с. 96].

Зазначимо, що значної уваги потребують комунікативні вправи, що сприяють розвитку вміння аргументувати власну думку [5]:

1. *«Заплановане інтерв'ю»*. Кожен із учасників готує запитання, на які хоче дати відповідь. Потім кожен обирає собі опонента, обмінюється з ним запитаннями і бере в нього інтерв'ю.

2. *«За і проти»*. Мета вправи – обговорити запропоноване явище або факт, визначаючи його позитивні та негативні аспекти, поділивши всіх учасників на дві команди.

3. *«Я переконаю тебе»*. Учасники готують презентацію певного тематичного матеріалу, індивідуальний проєкт або пояснюють новий матеріал,

ураховуючи логічну структуру презентації, точність розкриття головної думки, культуру виступу та невербальну техніку подачі.

4. *«Почуй мене»*. Один із учасників пропонує будь-який вислів (тематика може бути обговорена заздалегідь), усі інші по черзі намагаються повторити почуте і пояснити його зміст.

5. *«Перевір себе»*. Один із учасників говорить іншому коротке речення, яке він має сказати наступному учаснику, а той – іншому. Останній вимовляє почуте вголос.

6. *«Мої вподобання»*. Кожен учасник повинен розповісти про себе впродовж 3 – 4 хвилин: що він полюбає робити у вільний час, які якості цінує в людях, що допомагає відчувати себе впевнено в різних життєвих ситуаціях тощо.

7. *«Мої рідні»*. Завдання учасників розповісти про своїх рідних упродовж 5 хвилин. Потім кожен повинен переказати почуте, дотримуючись деталей розповіді. Усі інші аналізують почуту інформацію щодо точності й правильності викладу.

8. *«Ситуативне спілкування»*. Учасникам пропонують змодельовати спонтанну життєву ситуацію спілкування і розіграти її за ролями, а потім проаналізувати отримані результати.

9. *«Не скажи "ні"»*. Один із учасників ставить таке запитання, на яке не можна дати стверджувальної відповіді, або пропонує завдання, що неможливо виконати. Інший повинен висловити свою незгоду так, щоб не вимовляти слів-заперечень.

10. *«Спонтанність дії»*. Одному учаснику пропонується без підготовки продовжити початок поданого висловлювання, а всі інші по черзі додають по реченню. У результаті вибудовується спільний текст.

Виконання такого виду діяльності має переваги в тому, що учасник (виконавець дії) бере ініціативу на себе, перебуваючи в епіцентрі створеної ситуації і оцінюючи завдання, приймаючи і відхиляючи відповіді, він начебто контролює ситуацію сам, без участі викладача, що також мотивує його докладати зусиль для точного виконання завдання і використання правильної іноземної лексико-граматичної конструкції. Таке структурування навчальної діяльності сприяє формуванню і зміцненню лінгвістичної впевненості.

Зазначимо, що перед кожною комунікативною вправою бажано створити «Helpful Cards», які будуть містити необхідний граматичний і лексичний матеріал, що допоможе організувати ефективну комунікацію в запропонованих умовах спілкування. Це передбачатиме поступове ускладнення навчального матеріалу: 1) відпрацювання вивченого граматичного матеріалу з поетапним ускладненням; 2) здійснення процесу отримання і передачі інформації іноземною мовою; 3) підвищення мотивації до здійснення комунікації шляхом створення життєвої ситуації; 4) систематичне використання граматичних і мовних форм для ефективного засвоєння і запам'ятовування навчального матеріалу; 5) створення позитивного мікроклімату тощо. Створення таких карток дає можливість зберегти інформацію, формуючи в такий спосіб особистий мовний банк даних для самостійного повторення або пошуку вже готових конструкцій для подальшого використання.

Важливою також є роль викладача в цьому виді діяльності, який стежить за часом, ступенем залучення всіх учасників до виконання комунікативних вправ, а також за форматом завдань. Існує ймовірність того, що студенти надмірно захоплюються фактами і змістом завдання, нехтуючи граматичною і лексичною грамотністю. У цьому плані особливим є

вміння викладача повернути ситуацію в межі педагогічного завдання без порушення зацікавленості до навчальної діяльності та позитивної психологічної атмосфери заняття.

Під час заняття викладач, незважаючи на здійснюваний контроль за тим, що відбувається, займає позицію наставника, перебуває в середині створеної комунікативної ситуації, стаючи тим самим учасником дії. Це надихає студентів на самостійну діяльність, сприяє продуктивному засвоєнню та практичному застосуванню мовних знань. Так, традиційна роль викладача в процесі навчання останнім часом змінюється: він уже не є єдиним джерелом правильних знань. Мета ж освітнього процесу полягає не лише в тому, щоб давати знання, а й навчити студентів користуватися тими засобами, які допоможуть їм отримати практичний досвід, необхідний для вирішення різних мовних життєвих ситуацій.

З'ясовано, що несистематичні знання з іноземної мови не мають продуктивної цінності. Лише цілісне володіння мовою має практичне значення. Запропонований вид діяльності – використання комунікативних вправ – дозволяє підвищувати рівень і обсяг матеріалу без втрати мотивації і простежити послідовність засвоєння нововведених лексико-граматичних одиниць. Під послідовністю в навчанні розуміється комплексність і системність у поданні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів та етапів роботи з ним, що здійснюється від одного заняття до іншого. Послідовність характеризується осмислюванням пройденного матеріалу з переходом на новий більш високий рівень, підкріпленням наявних знань новими, розкриттям нових зв'язків, завдяки чому якість знань, умінь і навичок підвищується; вони стають більш свідомими, диференційованими й узагальненими, а коло їх застосування розширюється [2]. Так, послідовність означає процес накопичення знань і розширення області їх застосування шляхом осмислення і взаємодії старих і нових знань, попереднього і нового досвіду. Правильне співвідношення між частинами досліджуваного матеріалу, методами і прийоми його пояснення і подальша робота щодо його засвоєння і закріплення веде до встановлення необхідного зв'язку між ними, що є важливим аспек-

том на всіх рівнях опанування мовою, коли студент засвоює поступово збільшений обсяг навчального лексико-граматичного матеріалу.

Викладений матеріал дозволяє зробити **висновки** про те, що використання комунікативних вправ під час вивчення англійської мови є доволі досліджуваним питанням в науковому колі, проте новизну представляє їх застосування як безперервного інформаційного обміну цікавими і новими фактами про вже відомі явища, події та ситуації на заняттях. У цьому виді діяльності спостерігається послідовність змісту, поява нової інформації, введення нових аспектів у вигляді нової граматики і лексики за сталості формату.

Визначено, що специфіка вивчення іноземної мови полягає у створенні штучного мовного середовища, яке в більшості випадків відсутнє на практиці. Іншомовний простір надзвичайно важливий для реалізації одного з факторів, що впливають на засвоєння іноземної мови, – швидкості встановлення асоціативних мовних зв'язків. З'ясовано, що в комунікативному середовищі поряд з усвідомленим тренуванням лексики і граматики необхідні мовні засоби накопичуються під час комунікативної діяльності переважно інтуїтивно. Під час систематичного виконання комунікативних вправ у студентів виробляється мимовільність мовних дій і швидкість відповідних реакцій, розвивається відчуття мови, коли мовне, нехай навіть ситуативне, оформлення (фонетичне, лексичне, граматичне) відбувається інтуїтивно. Постійний пошук нових засобів викладання, розробка більш ефективних прийомів роботи мають практичне значення в підвищенні мотивації до вивчення іноземної мови та автоматизації досвіду її вживання. Запропоновані види комунікативних вправ створюють найбільш сприятливі умови для формування мовних навичок, стимулюють механізми мимовільного запам'ятовування, а також передбачають одночасне вирішення певних методичних, лінгвістичних і психологічних завдань.

У подальших студіях заплановано дослідити особливості застосування методу множинного інтелекту в навчанні англійської мови майбутніх педагогів.

Список використаної літератури

1. Лобачова І.М. Метод комунікативних завдань у сучасній практиці навчання англійської мови. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2020. Вип. 1 (21), ч. 1. С.91–96. DOI: 10.31499/2307-4914.21.2020.205459
2. The Communicative Approach in English as a Foreign Language Teaching. URL: <https://www.monografias.com/trabajos18/the-communicative-approach/the-communicative-approach.shtml> (дата звернення: 14.02.2021)
3. Richards J.C. *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press, 2006. 52 p.
4. Lobachova I. The Communicative Approach as a Strategy of Forming Foreign Language Speaking Competence. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. Вип. 9. С.95–104.
5. Kay S. *Reward Communicative activities for students of English*. Macmillan, 2000. 112 p.

References

1. Lobachova, I.M. (2020). Metod komunikativnykh zavdan u suchasnyy praktytsi navchannia anhliiskoi movy [Communicative task-based teaching in modern English practice]. *Problems of modern teacher training, 1 (21), Part 1*, 91–96. DOI: 10.31499/2307-4914.21.2020.205459 [in Ukrainian].
2. The Communicative Approach in English as a Foreign Language Teaching. <https://www.monografias.com/trabajos18/the-communicative-approach/the-communicative-approach.shtml>
3. Richards, J.C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press.
4. Lobachova, I. (2019). The Communicative Approach as a Strategy of Forming Foreign Language Speaking Competence. *Professionalism of a teacher: theoretical and methodological aspects, 9*, 95–104.
5. Kay, S. (2000). *Reward. Communicative activities for students of English*. Macmillan.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.
Стаття прийнята до друку 20.04.2021 р.

Lobachova Iryna

Candidate of Philological Sciences, Ph.D., Associate Professor
Primary Education Theory and Practice Department
Donbas State Pedagogical University, Sloviansk, Ukraine

COMMUNICATIVE TASKS FOR IMPROVING FOREIGN LANGUAGE SPEAKING COMPETENCE OF PROSPECTIVE TEACHERS

Abstract. The article deals with the implementation of communicative exercises in foreign language classes to improve the foreign language speaking competence of prospective teachers. The relevance of the article is determined by the need to consider the outlined problem for increasing the level of English language proficiency in order to personal and career prospects of prospective teachers. The purpose of the article is a theoretical and practical justification for the use of communicative exercises in the study of English in foreign language classes for prospective teachers in higher education. To achieve this goal it is necessary to solve the following tasks: 1) to analyze the efficiency of using communicative tasks to improve students' foreign language speaking competence; 2) to offer exercises for communication, which provide for the creation of life situations of foreign language communication; 3) to substantiate the efficiency of using these exercises to improve foreign language speaking competence of future teachers. To achieve this purpose the following research methods are used in the scientific article: generalization, analysis and synthesis, descriptive method, which allow to consider in detail the proposed problem and come to important conclusions. It is determined that the specificity of learning a foreign language is to create an artificial language environment, which is absent in practice in most cases. Foreign language space is extremely important for the realization of one of the factors influencing the acquisition of a foreign language – the speed of establishing associative language connections. It is found out that in the communicative environment both the conscious training of vocabulary and grammar, and the necessary language tools accumulate during communicative activities intuitively. The speed of appropriate language reactions, a sense of language are developed in this activity (phonetic, lexical, grammatical aspects). The permanent search for new teaching aids, the development of more effective methods of work are of practical importance for increasing the student's motivation to learn a foreign language and automate the experience of its using. The proposed types of communication exercises create the most adequate conditions for the formation of language skills, stimulate the mechanisms of involuntary memorization, as well as provide for the solution of certain methodological, linguistic and psychological problems.

Key words: foreign language communication; communicative exercises; prospective teacher; speech situation; communicative and motivated communication.